

tis rapiantur ad uitam: & uitam quæ ab altero rãpi non potest: quandoquidẽ dem uerbo dei potentius nihil est. Propter quod patri æterno, & filio eius superbene dicto, & spiritu sancto, uni simpliciq; deo pariterq; trino, in se & propter se sit omnis honor, potestas, & gloria in omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT QVINTVM.

Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit IESVS Hierosolymam. Est autem Hierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethesda, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

5 Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacũq; detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc cum uidisset IESVS iacentem, & cognouisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: 10 Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinã. Dũ uenio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei IESVS: Surge, tolle grabatum tuũ, & ambula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum, & ambulabat.

15 Erat autẽ sabbatũ in die illo. ¶ Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanatus fuerat. Sabbatũ est, non licet tibi tollere grabatum tuũ. Respondit eis: Qui me sanũ fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatũ tuũ, & ambula. Interrogauerunt ergo eũ: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatũ tuũ, & ambula? Is autẽ qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. IESVS enim declinauit à turba cõstituta in loco. Postea inuenit eũ IESVS in tẽplo, & dixit illi: Ecce sanus factus es, iã noli peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. Abiit ille homo, & nũciauit Iudæis quia IESVS esset, qui fecit eũ sanũ. Propterea persequebantur Iudæi IESVM, quia hæc faciebat in sabbato. ¶ IESVS autẽ re- 38 spõdit eis: Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non solum soluebat sabbatũ, 25 sed & patrem suum dicebat deum, æqualẽ se faciens deo. ¶ Respondit itaq; IESVS, & dixit eis: Amen amen dico uobis, nõ potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrẽ facientẽ: quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. ¶ Pater enim diligit filiũ, & omnia demonstrat ei quæ ipse 40 facit: & maiora his demonstrabit ei opera, ut uos miremini. Sicut enim pater suscitatur mortuos, & uiuificat: sic & filius quos uult, uiuificat. Neq; enim pater iudicat quenquã: sed omne iudiciũ dedit filio, ut omnes honorificet filium, sicut honorificant patrem. Qui nõ honorificat filium, nõ honorificat patrem qui misit illum. ¶ Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meum 41 35 audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam. Et in iudicium nõ uenit, sed transiet à morte in uitam. Amen amen dico uobis, quia uenit hora,

& nunc est, quādo mortui audient uocem filii dei: & qui audierint, uiuent. Sicut enim pater habet uitam in semetipso: sic dedit & filio habere uitam in
 42 semetipso. Et potestatem dedit ei iudiciū facere. ¶ Quia filius hominis est,
 nolite mirari hoc: quia uenit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, 40
 audient uocem filii dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionē ui-
 43 tæ: qui uero mala egerunt, in resurrectionē iudicii. ¶ Non possum ego à me
 ipso facere quicquam. Sicut audio, iudico: & iudiciū meū iustū est: quia nō
 44 quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. ¶ Si ego testi-
 monium perhibeo de meipso, testimonium meum nō est uerum. Alius est 45
 qui testimoniū perhibet de me, & scio quia uerū est testimoniū eius quod
 perhibet de me. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit uerita-
 ti. Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico, ut uos sal-
 ui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens: uos autem uoluistis ad horā exul-
 tare in luce eius. Ego autem habeo testimoniū maius Ioanne. Opera enim 50
 quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio, testimoniū
 perhibent de me, quia pater misit me. Et qui misit me pater, ipse testimoni-
 um perhibuit de me. Neq; uocem eius unquā audistis, neq; speciem eius ui-
 distis. Et uerbū eius nō habetis in uobis manēs: quia quem misit ille, huic 55
 uos nō creditis. Scrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis uitā æternā
 habere. Et illæ sunt, quæ testimoniū perhibēt de me: & nō uultis uenire ad
 45 me, ut uitam habeatis. Claritatem ab hominibus nō accipio. ¶ Sed cogno-
 ui uos, quia dilectionem dei non habetis in uobis. Ego ueni in nomine pa-
 tris mei, & non accepistis me. Si alius uenerit in nomine suo, illū accipietis:
 Quomodo uos potestis credere, qui gloriā abinuicem accipitis, & gloriam 60
 46 quæ à solo deo est, nō quæritis? ¶ Nolite putare, quia ego accusaturus sum
 uos apud patrem. Est qui accusat uos, Moyses in quo uos speratis. Si enim
 crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Si au-
 tem illius literis non creditis, quomodo uerbis meis credetis?

ANNOTATIONES BREUES XXVII. CIRCA LITERAM CAP. V.

2	Hierosolymis * ἐπι super ad	6	mouebatur aqua, ἐτάρασε δὲ ὕδωρ turbabat aquam	9	infirmitate – sua. τῆ ἀσθενεία
2	piscina κολυμβήθρα natatorium	7	Et qui prior ὁ οὖν πρῶτος Qui igitur primus	12	Dū uenio enim ego, ἐν ᾧ δὲ ἐρχομαι ἐγώ Interea autem dū ego uenio
3	Bethsaida, βηθεσδα Bethesda	7	descēdisset – in piscinā 19 motionem τῆν ταραχὴν turbationem		à turba constituta ὄχλου ὄντος turba existente, cum turba esset
6	autem – domini γὰρ enim	8	infirmitate. νοσήματα morbo	23	IESVM, * ἡσὺ ἐξήστουρ αὐτὸν ἄπο- κτείναι & quærebant

& quærebāt ipsum in	39	potestātē dedit ei * vj et	monio
terficere	41	filiū dei.	54
28 nisi quod		αὐτῷ	quia
εἰ μὴ		eius	ὅτι
nisi quid,	41	procedent	quod
nisi		ἐκ τῆς ὑπόστασεως	& infra.
28 fecerit,		prodibunt	57
ἦν	44	qui misit me,	Claritatem
præfens,		* πατρός	δοξας
35 uenit,		patris.	Gloriam
uenturus est. & infra.	44	testimonium – eius	59
36 transiet	50	Ioanne.	accepistis
μεταβέβηκεν		Ioannis	λαμβάνετε
præteritum.		ut subaudiatur testi	62
			crederetis forsitā – &
			ἐπιστεύετε ἅμ
			crederetis utiq;

COMMENTARIUS IN CAPVT QVINTVM.

Liud signum à mirifica uirtute domini patratum subiungit Ioannes, di-
 cens. ¶ Post hæc erat dies festus iudæorum, & ascendit IESVS Hiero- 36
 solymam. Est autem Hierosolymis Probatica piscina, quæ cognomi-
 natur Hebraice Bethesda, quinque porticus habens. In his iacebat multi-
 tudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectan-
 tium aquæ motum. Angelus autem domini descendebat secundum tempus in pisci-
 nam, & mouebatur aqua: & qui prior descēdisset in piscinam post motionem aquæ,
 sanus fiebat, à quacunq; detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi trigin-
 ta & octo annos habens in infirmitate sua. Hunc cum uidisset IESVS iacentem, & co-
 gnouisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei lan-
 guidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in pisci-
 nam. Dum uenio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei IESVS: Surge, tolle gra-
 batum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum su-
 um, & ambulabat. Erat autē sabbatum in die illo. ¶ Ter in anno septeni dies festi erāt
 apud iudæos ex lege, azymorum scilicet qui & paschæ, hebdomadarum, & taberna-
 culorum: quod ex capite sextodecimo libri Numerorum cognoscitur. Ad quos qui-
 dem dies, & populus uniuersus, & dominus solebat Hierosolymam ascendere. A fe-
 sto autem paschali, quod dicitur azymorum, proximum erat festum hebdomadarū,
 ad quod credo tum dominum ascendisse. At si qua erant humana ordinatione posita
 festa, ad illa nequaquam arbitror dominum ascendisse: qui uenerat ut faceret uolunta-
 tem ordinationemq; patris, non hominum. Ergo in hoc festo quod proximum erat è
 tribus, illi festo à quo redierat in Galilæam, nouum adiecit uirtutis suæ monumentū.
 Nā Hierosolymis in ea parte urbis, quæ προβατική, probatica, id est ouilla, siue pecua-
 lis dicebatur ab ouibus & pecudibus quæ adducebantur ad sacrificium, erat lauacrū
 natatoriū (id enim significat κολυμβήθρα) quod Hebraice Bethesda, id est domus de-
 fluxionis, ab aquis illuc defluentibus dicebatur, quinque porticus habens, in quibus
 iacebant infirmi, expectantes donec aqua turbaretur, æstuarēque uideretur. Nam diuino
 indultu, angelus domini certo tempore descendebat, prout diuinæ placebat prouī-
 dentia, & turbabat aquam. Et qui post turbationem aquæ, primus diuinā prouiden-
 tia, descendebat in aquam, à quacunq; infirmitate detineretur, sanabatur: siue id an-
 gelus faceret, siue per angelum, aut sine angelo ea uirtus quæ est omni uirtute supe-
 rior. In una autem illarum porticum iacebat in grabato quidam languens, trigin-
 ta & octo annos infirmitate detentus. Misertus ergo illius IESVS, interrogat eum

fanarine uellet (quod & ipsum uelle sciebat) sed non eo modo quo adhuc (etsi cupie-
 rat) non potuerat. Et quia is qui languebat non intelligebat sanationis dominicæ mo-
 dum, respondit se non habere hominem, qui protinus ut aqua esset turbata, ipsum de-
 mitteret in lauacrum. At dominus quid interrogasset, effectu, reque ipsa ostendit. Inter-
 rogarat enim, uellet ne à se qui interrogabat, sanari: proinde dixit illi: Surge, tolle gra-
 batum tuum, & ambula: & continuo sanus factus, tulit grabatum, & ambulabat. Et
 erat sabbatum, id est quies Iudæorum ab omni opere die illo. Hoc est signum quod
 in die festo fecit dominus Hierosolymis: quod quidem factum, si non rem gestam so-
 lum, sed etiam figuram esse dicamus, quos aptius post sectas, schismaticos, æstibusque
 concupiscentiarum laborantes sanatos, curandos intelligemus, quàm Iudæos: Ergo
 Bethesda quæ domum (ut dictum est) defluxionis designat, legem Hebræorum si-
 gnificet. Lauacrum ipsum, purificationem legis Iudæorum. Quinque porticus habet
 domus illa, quia quinque sunt libri legis, qui Pentateuchus dicuntur. Angelus domi-
 ni descendens, ideo mouet aquam: quia legem & legis purificationem acceperunt in
 dispositione angelorum. Domus illa & lauacrum erat in uico siue platea, quæ Proba-
 tica à pecudibus sacrificiorum nomen accepit (est enim *πρόβατον*, pecus & ouis) quod
 & lex, & purificationes Iudæorum in sacrificijs animalium consistebant. In his iace-
 bat magna multitudo languentium, cæcorum ob legis ignorantiam. Claudorum,
 quod male & oblique in lege incederent. Aridorum, ob bonorum operum defe-
 ctum. An triginta octo anni: tempora omnia illa non signant, quibus circa ueterem
 legem, ueteremque purificationem languent, & tanto tempore non ualent ex dispo-
 sitione angelica data lege sanari: Quod dominus respexit infirmum, diuturnitatem
 etiam infirmitatis considerans: id miserationis respectum designat. Quod interro-
 gat: Vis sanari: est ultrò uolentis per semetipsum ferre opem, indicium. Quod respō-
 det æger, Non habeo hominem, ut cum turbata fuerit aqua, me mittat in piscinam: in-
 dicat Iudæos non putare se aliter, quàm suis purificationibus posse sanari. Quod au-
 tem dominus dixit illi, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula: designat illos alio mo-
 do esse sanandos, uerbo scilicet CHRISTI, & gratia nouæ legis. Quid enim graba-
 tum, nisi litera, in qua strati, fusi que Iudæi, semper iacent, semper ægrotant, semper lan-
 guent: à qua si sanandi sunt, erigantur oportet, & ad spiritum surgant, literamque tol-
 lant, & ea sublata, in spiritu ambulent. Surge (inquit ueritas) tolle grabatum tuum, &
 ambula. Quod in sabbato, subindicat obseruationes Iudæorum nihil esse ijs, qui uer-
 bo CHRISTI sanantur, & ad sacrum ueniunt euangelium. Sed quo animo tulerint
 hoc factum Iudæi, subdit Ioannes, dicens. ¶ Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanatus fue-
 rat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis: Qui me sanū
 fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum:
 Quis est ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula? Is autem qui sa-
 nus fuerat effectus, nesciebat quis esset. IESVS enim declinauit à turba constituta in
 loco. Postea inuenit eum IESVS in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli
 peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis, quia
 IESVS esset qui fecit eum sanum. Propterea persequebatur Iudæi IESVM, quia hæc
 faciebat in sabbato. ¶ Quid est quod dicunt Iudæi, sabbatum est, non licet tibi tollere
 grabatum tuum: nisi quod semper uolūt eos, qui uerbo CHRISTI sanati fuerint, ad
 Iudaismum retrahere: Quod respondit: Qui me saluum fecit, ille mihi dixit, Tolle
 grabatum tuum, & ambula: designat ijs, qui ad legem CHRISTI ueniunt præcipi,
 ne seruēt sabbata Iudæorum. Quod autem nesciebat quis esset, qui ipsum uerbo suo
 sanum fecerat: quia IESVS declinauit à turba constituta in loco: siue ut Ioannes ha-
 bet, *ὁ γὰρ ἰησοῦς ἐξέενυσεν ὄχλου ὄντος ἐπι τῷ τόπῳ*, id est IESVS enim declinauit, exi-
 uit, turba existente in ipso loco: erat enim turba multa in eo loco, quare inter illos ut
 peregrinus

infirmit. 7.

37

peregrinus quidam, & ignotus facile declinauit: designat ideò Iudæos CHRISTVM scire nolle quod ad gentes declinauit, quodq; inter eas relicta Iudæorum turba diuerfarur. Dominus manifestat se ei in templo: quia in arcano conscientia ipsius, & spiritali templo, & admonendo dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Quo innuitur, Iudæos toto tempore quo nunc sunt in lege sua, in peccato esse. Et si curati uerbo CHRISTI redeant ad sua, longè grauius peccare. Et quid est quod qui sanatus fuerat abiit, & nūciauit Iudæis, quia IESVS esset qui fecit eum sanum: nisi quod hæc generatio ubi sanata fuerit à CHRISTO, & manifestè à CHRISTO uisitata, redire solet ad synagogam & Iudaismum, & fiunt nouissima ei⁹ peiora prioribus. Iam noli (inquit) peccare, μηκέτι ἁμαρτάνει, ne posthac pecces, ne deterius tibi aliquid contingat. Et propterea Iudæi persequuntur CHRISTVM, id est odio infectantur eum, quod suum sabbatum non obseruat, neq; obseruandum iubet: sed uetat, ut & uetandum nunc est, sicut scriptum est: Neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram: iniqui sunt coetus uestri, calendas uestras, & solennitates uestras odiuit anima mea. Sed quid responderit eis dominus, quem ob id ipsum etiam tunc persequi uolebant, subnectit Ioannes, dicens. **¶** IESVS autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. **¶** Quid est, Pater meus operatur usque modo, & ego operor: nisi ego solus non sanauit eum, non solus iussit hæc in sabbato fieri: sed & pater meus cœlestis, qui operatur & hæc, & omnia usque modo, & ego operor: In quo ostendit se dei filium, deo que coæternum, & ab æuo deo patri cooperantem: sed & patrem cœlestem tollere sabbatum illorum. Vnde si non erat irascendum deo patri quod hæc faciebat, neque etiam filio, qui communem cum deo patre habet operationem. Sed propter hæc uerba quæ spiritus erant, ueritas, & uita, multo magis quærebant eum Iudæi interficere: non solum enim odio dignum ducebant quod solueret sabbatum, sed etiam uel maxime quod deum patrem suum diceret, & se communem cum eo habere operandi uirtutem, æqualem se deo faciendo: quæ licet uerissima essent, & quibus nulla esse possent ueriora, sic eos nihilominus infidelitas obcæcauerat, ut lucem crederent esse tenebras: uitam, mortem: & ueritatem, mendacium. Proinde respondit eis, quod subdit Ioannes, dicens. **¶** Respondit itaque IESVS, & dixit eis: Amen amen dico uobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. **¶** Filius omnia potest, nam æque omnipotens est pater: sed quia non à se, sed à patre est, ideò dixit: Amen amen dico uobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem. Cuius rationem reddit: quia quæcuncq; ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Hæc de externis operationibus dicuntur: nam in internis non dicitur facere. Ideo colligere non potes: pater ab æterno genuit filium, Ego (inquit) hodie genui te: ergo similiter filius ab æterno genuit, nam hæc interna operatio est, illic autem de externis est fermo. Neque etiam de externis dicas: filius incarnatus est, circumcisus est, passus est, à morte suscitatus est, & cætera id genus: ergo & pater incarnatus est, circumcisus est, passus est, à morte suscitatus est, & similia: quia non potest filius à se facere quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem: quandoquidem hæc, non facere, sed fieri quodammodo indicant. Et uerbum (inquit) caro factum est. Sed sic colligere debuisti, ergo filius non potuit à se incarnationem facere, nisi etiam patre faciente: nã opera patris & filij sunt indiuisa: at circumcisio & mors sunt passiuæ, & permissiuæ. ideo colligi potuit: ergo non potuit filius permittere à se, se circumcidi, aut pati, nisi id permittente patre. Et similiter de suscitatione dicendum est: nam filius se suscitauit, sed non sic se suscitauit, quin simul suscitauerit eum pater. Ego (inquit) dominus de

Esaie. 1.

38

39

Psalmo. 2.

Ioannis. 1.

Ioannis. 10.

Galat. 1.
1. Theſſal. 1.

40

ſeiſo)pono animam meam, & iterum ſumo eam. Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à meipſo: poteſtatem habeo ponendæ eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendæ eam. Et de patre, Paulus ad Galatas: Per IESVM CHRISTVM, & deum patrem qui ſuſcitauit eum à mortuis. Et ad Theſſalonicenſes: Seruire deo uiuo & uero, & expectare filium eius de cœlis, quem ſuſcitauit ex mortuis IESVM, qui eripuit nos ab ira uentura. Ergo cum filius factus ſit paſſibilis, ut faceret uoluntatem patris, pro nobis ineffabili miſeratione ipſius redimendis, & pater manſerit impaſſibilis, multa in ijs quæ paſſionem important, CHRISTVS habet propria, quæ conuenire non poſſunt patri (nam impaſſibilis perſiſtit) ut quod incarnatus ſit, circunciſus, fatigatus, ſiti, fameque preſſus, crucifixus, paſſus, mortuus, tertia die reſurgens, & ſimilia. Sed quæ facere & externam operationem inſinuant, omnia CHRISTO & patri ſunt communia, quod deſignabat id: Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Et ut dictum eſt de patre, ita dicendum eſt & de filio, qui ſecundum formam dei, & illius naturæ ratione, ut pater, manet impaſſibilis. De quo dominus referante Ioanne ſubdit. ¶ Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit, & maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini. Sicut enim pater ſuſcitatur mortuos, & uiuificat: ſic & filius quos uult, uiuificat. Neque enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. ¶ Pater diligit filium, & immenſe quidem diligit: nam hic & ille, immenſus, Et ille amor, dilectio, & charitas, ſpiritus ſanctus eſt, & hic ſimiliter immenſus: & hi tres, unus deus immenſus. Et pater omnia demonſtrat filio, quia filius eſt dei ſapientia, ſed à patre. Et maiora his demonſtrabit opera, ut uos miremini; quod ad Iudæos loquebatur dominus, qui uiderant uirum octo & triginta annos morbi uiolentia clinicum, repente imperio uerbi ſanum factum. Et cum dicebat, Maiora his demonſtrabit: ſic intellige, maiora his, ſcilicet quæ uidiſtis in clinico, lecticarioque ac ualeudinario. Sed quomodo demonſtrabit ei, qui ante etiam omnia ſecula omnia ſcit: Id, demonſtrabit, nequaquam dicit præteriti ignorantiam in eo qui omnia ſcit ab æterno, ſed futuram effectus manifeſtationem. Et quæ ſint illa opera, quæ etiam monſtrante facienteque patre facturis ſit, aperit cum ait: Sicut enim pater ſuſcitatur mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. At qui mortuos ſuſcitare & uiuificare, maiora erant ijs quæ tunc in clinico triginta octo annos inualido uiderant. Et quos ſuſcitatur pater mortuos: Sanè & mortuos corpore, & mortuos ſpiritu. Mortuos corpore facit animæ à corpore diſceſſio: Mortuos ſpiritu, peccatum, impietas, ac infidelitas: & hæc mors eſt hominis à deo auerſio, reſceſſio, ſeparatio. Et eoſdem ſuſcitatur, & uiuificatur filius. Mortuos quidem corpore, ut filium uiduæ, filiam archiſynagogi, Lazarum, & omnes in nouiſſimo die. Mortuos autem ſpiritu, ut Peccatricem. Remittuntur (inquit) tibi peccata, uade in pace. ut paralyticum, cui dixit: Conſide fili, remittuntur tibi peccata tua. ut mulierem ipſi oblatam, ceu deprehenſam in adulterio. Sed adiicit: Quos uult, uiuificatur: ut intelligamus peccatorum & impiorum iuſtificationem eſſe bonæ uoluntatis ipſius. Quo modo enim tribueres uoluntati peccatoris, aut impij, quod iuſtificatur? Qui ergo ex mortuis uiuunt, uel hoc, uel illo modo eius bona uoluntate uiuunt, qui & uult uiuificare, non pro eorum uoluntate & arbitrio qui ſuſcitantur, aut uiuificantur. Qui etiam condemnantur, ab eo condemnantur: quia pater non iudicat quenquam: non iudicat (inquam) quenquam, niſi iudicatur filio: nam omne iudicium dedit filio. Duplex eſt autem iudicium: Vnum uitæ, ad uitam, & hoc ſuſcitatio & uiuificatio eſt: Alterum mortis ad mortem, & hoc eſt mortificatio & condemnatio. Et utrunque habet filius ut & pater: ſed pater à ſe, filius à patre. Et ideo habet à patre, ut ab omnibus, & qui uiuificantur, & qui mortificantur, honorificetur æquo cū patre honore: in quo & omni-

Luc. 7.
Marci. 5.
Ioannis. 11.
Luc. 7.
Matthæi. 9.
Ioannis. 8.

potens, &

potens, & uerus perinde ut ipse pater cognoscitur deus. Et hoc est quod dictum est: Neque enim pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. quis enim ut deus honorari debet, nisi deus? Et cum dicitur, Neque enim pater iudicat quenquam: noli intelligere simpliciter patrem non iudicare, nam iudicare, agere est, siue id sit iustificando, siue condemnando: id autem est commune patri & filio (ut dictum est) & insuper utriusque spiritui, id est spiritui sancto: Sed patrem non iudicare quenquam, nisi per filium, cui dedit omne iudicium facere. Nam & filius psalmo trigesimo quarto, iudicium patris implorat: Exurge (inquit) & intende iudicio meo deus meus, & dominus meus in causam meam. Iudica me secundum iustitiam tuam domine deus meus, & non supergaudeant mihi. Sed & id psalmi centesimoini: Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum: Hebraei deo genitori Messae attribuunt. Et ferme omne aliud iudicium in psalmis, de filio peculiariter intelligitur, ut psalmo septuagesimoprimo: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio: & rursus: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum. Et psalmo nonagesimo quinto: Etenim correxit orbem terrae, qui non commouebitur, iudicabit populos in aequitate. & rursus: Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum a facie domini, quia uenit: quoniam uenit iudicare terram. Iudicabit orbem terrae in aequitate, & populos in ueritate sua. Ut uel sic apertius intelligatur etiam ex scripturis, quod dominus dicebat de patre Iudaeis, quod omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: quod ut & ipsi ex scripturis, si fuissent earum studiosi, intelligere potuissent: ita & ex uerbis ipsius eum esse CHRISTVM, & ex eisdem etiam deum. Et aequale piaculum est, non honorificare filium ut patrem, atque non honorificare patrem: quia qui ipsum illo modo non honorificat, neque honorificat patrem qui misit ipsum. Duo erat CHRISTVS, filius scilicet consubstantialis, & aequalisque patri, & missus in mundum a patre. Qui autem filium inhonorat, & maxime talem tantumque filium, quo nullus potest esse melior, nullus maior, & patrem inhonorat. Et qui legatum alicuius regis inhonorat, regem quoque qui misit illum, inhonorat: & eo quidem magis, quo maior fuerit rex, & legatus praestantior. At deo patre nullus est melior, nullus maior: & CHRISTVS missus ab eo, etiam angelis & uirtutibus omnibus est potior. Qui ergo CHRISTVM inhonorabant, bifariam patrem inhonorabant, & crimen laesae summae maiestatis incurrebant: quia CHRISTVS, & filius erat, & legatus. Mox uero ad praecedentia adijcit dominus, quod subdit Ioannes. ¶ Amen amen dico uobis: quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui

41
 » misit me, habet uitam aeternam, & in iudicium non uenit: sed transiet a morte in uitam. Amen amen dico uobis, quia uenit hora, & nunc est, quando mortui audient uocem filij dei: & qui audierint, uiuent. Sicut enim pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio habere uitam in semetipso. Et potestatem dedit ei iudicium facere. ¶ Verbum CHRISTI, euangelium est, quod filius a patre missus ex patris uoluntate annuntiavit nobis. Euangelium ergo est legationis patris impletio, & est uerbum filij ut missi, & uerbum patris ut mittentis. Et hoc uerbum audit, quicumque interna aure, fide suscipit: qui autem fide suscipit, credit patri cuius est uerbum, & etiam filio cuius est uerbum. Et qui hoc modo credit, habet uitam aeternam: nam filium habet, qui est uita aeterna. Et in iudicium, id est in condemnationem non ueniet. In quam condemnationem? mortis aeternae. Sed a morte, id est a iudicio mortis, transibit in uitam, & uitam quidem aeternam: immo iam transiuit, ut inquit Ioannes, μεταβέβηκεν: nam credere, transire est. Verum haec uita nunc occulta est, erit autem & suo tempore manifesta. At inquiet quispiam: Quomodo transiuit ab illa morte in uitam, qui illa morte mortuus non fuit? At quis est, qui suscipit fidem, nisi qui non habebat fidem? Qui autem non habebat fidem,

hoc modo mortuus erat: & qui non credit (ut capite tertio huius, numero 27. dictum est) iam iudicatus est: ergo illa morte mortuus. Transiit ergo qui credidit, ex morte æterna in uitam æternam. Quod ut amplius intelligatur, adiungit dominus: Amen amen dico uobis, quia uenit hora & nunc est, quando mortui audient uocem filij dei: & qui audierint, uiuent. Mortui morte corporis qui audierunt uocem filij dei, in uitam corporis redierunt: ut filius uiduæ, filia archisynagogi, & quatruiduanus in monumento Lazarus: sed hæc uita exigua est, & momentanea: & illud fecit dominus pro ueræ uitæ signo duntaxat, ut homines crederent uitam æternam fore. Non ergo tam de morte corporis, & de illa uita, quæ est uita corporis, quàm de morte peccati: & de illa uita, quæ est uerè uita, & uita æterna, id intelligere debemus, cum dominus dixit: Venit hora & nunc est, quando mortui audient uocem filij dei: & qui audierint, uiuent. Dixit enim, Et nunc est: at tunc non suscitauit mortuos à morte corporali, sed quotquot in eo tunc crediderunt, suscitauit à morte peccati, à morte iudicij, in uitam æternam: & ipsos etiam inimicos suos ipsi tunc resistentes, & proinde uerè mortuos suscitasset ad uitam, si credidissent. O felices qui tunc ei crediderunt, & qui nunc etiam credunt: quia & illi & hi uiuunt uita, quæ est melior omni uita: etsi hi nondum intelligunt: non quod fides sit illa uita, sed quod uita illa fidem comiteretur perinde ut sol radium ipsum. Quam ueram uitam, qua etiam in hoc mundo uiuunt, si cognoscerent fideles, uitam corporis non solum nihili facerent, sed & odio haberent, ut offuscantem ueram uitam, & cuperent dissolui: neque unquam in ulla re, ullòue tempore adeò gauderent, ac in corporali uitæ resolutione: utpote qua facta purè uitam suam agnoscere possent, qui est filius dei, qui est ipsa uita, & uita quidem æterna. Quod ergo amant hanc uitam corporis, & tristantur in resolutione eius: hoc est fidei paruitas, aut ipsius defectus, adeò ut nō credant se uiuere uita filij dei, quæ est uita æterna: nam ipse ea uita uiuit, qua & pater: & ea uita quos uult, uiuere facit: quia id sui iuris, arbitrij, iudicijq; est: quod his uerbis reliquit nobis intelligendum: Sicut enim pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio habere uitam in semetipso. Et potestatem dedit ei iudicium facere. Hæc potestas, quam pater dedit filio, omnipotentia est, & summa in omnipotentia autoritas. Et iudicium facere, siue iudicare, est uiuificare uita quæ habet in se, quæ est uita æterna: aut mortificare morte æterna, quæ est suis ipsius, id est æternæ uitæ priuatio. At qui audiebant hæc uerba, quæ erant uerba patris, & uerba ueritatis (nam mittentis, & filij, qui est ipsa ueritas) audiendo mirabantur: quia uidebant eum qui hæc loquebatur, esse hominem: proinde (ut inquit Ioannes) subiungit dominus. ¶ Quia filius hominis est, nolite mirari hoc. Quia ueniet hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem filij dei: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ: qui uero mala egerunt, in resurrectionē iudicij. ¶ Quod uidebant hominem tam sublimia loquentem, mirabantur: sed ex illis uerbis ipsum esse Mesiam intelligere debebant, de quo per spiritum sanctum dictum fuerat: Deus iudicium tuum regi da. quod nō tam de iudicio in hoc mundo, quàm in altero dictum est. Ergo mirari haud debebant. Et hic aperit illis dominus, filium dei, & filium hominis eundem esse: sed filium dei in æternitate, & filium hominis ex tempore, quo formam serui accepit ex Adam, & quo uerbum caro factum est ex uirgine. Et ideo eiusdem potestatis & omnipotentiae filium dei, & filium hominis esse: etsi huius ratio nō sit forma hominis, sed forma dei. Desinant ergo mirari quod dixerat: Sicut enim pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio habere uitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere. id enim utrunque mirabantur, sed desinant utrunque mirari: nam ueniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient uocem filij dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ, & uitæ quidem æternæ: qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij, in resurrectionem cōdemnationis, in mortemq;

42

»
»
»

Psalmo. 71.

in mortem: & eam quidem (ut sic dicam) immortalem, & semper morientem. Quo modo ergo uitam non haberet in semetipso, cuius uel sola uox omnes excitabit mortuos: & præstabit his quidem uitam, in uita semper uiuentem, his uero uitam in morte semper morientem, & utranque omni æuo indeficientem? Quomodo non haberet potestatem iudicium faciendi, qui ex monumentis excitatos, illos ad uitam, hos ad supplicium deputabit æternum? Porro hora illa quæ ueniet, nouissimus dies est. In quo audient uocem filij dei, quare & filij hominis: & non solum uocem eius audient, sed & uidebunt eum, quemadmodum & scriptum est in Luca: Videbunt filium hominis uenientem in nube, cum potestate magna & maiestate. Et subditur: Vigilate itaque omni tempore orâtes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis: ubi hæc de futuri iudicij tempore dicuntur. Et in Zacharia: Et aspicient ad me quem confixerunt, & plangent eum planctu quasi super unigenitum: & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. Et non solum qui in monumentis erunt, audient uocem filij dei: sed & qui monumentis eiectionis fuerint, aut nunquam monumenta habuerint: quia omnes à primo Adam usque ad nouissimum hominem, qui etiam tunc fuerit super terram, audient uocem filij dei. Et omnes homines ab homine iudicabuntur, sed à quo prouocari ad maiorem non possunt iudicem: quia idem erit deus, & homo deus, qui maiorem se non habet, etsi æqualem habeat, qui ipsi omnem, summamque dedit potestatem. Sed qui sunt qui fecerunt bona? Hi sanè qui crediderunt: nam nulla bona sunt opera quæ ad futuram uitam spectent obtinendam, nisi fidei, & in fide facta. Et qui sunt qui fecerunt mala? Nimirum increduli: nam omnia infidelium opera, mala sunt, & cum ipsis condemnabuntur. Omne (inquit Paulus) quod non est ex fide, peccatum est. Fidelis autem omnia ex fide facit: ut infidelis, omnia sine fide. Et infidelitatem comitatur mors animæ: ut fides, uita: & peccatum, mors: ut iustitiam CHRISTI, uita. Sed & peccatum sequitur resurrectio ad iudicium, ut iustitiam CHRISTI, resurrectio ad uitam. Et in omnibus his filius honorificat patrem, ut qui omnia à patre accepta referat. Quod aperte ostendit per ea quæ referante Ioanne subnectit, dicens. ¶ Non possum ego à meipso facere quicquam. Sicut audio, iudico: & iudicium meum iustum est: quia non quero uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. ¶ Ecce filius, qui omnipotens est, non potest à seipso facere quicquam: nam quod omnipotens est, à se non habet, sed à patre: ideo omnia potest ut pater, sed non à se, sed à patre. Et ut à patre est omnipotens, ita à patre est omnisciens: & ideo sicut audit, & scit à patre, & id quidem æterne, sic iudicat in tempore, siue uiuificando, siue condemnando: & hoc siue particulari, siue uniuersali quod erit in fine temporum, iudicio. Et iudicium eius quodcunque fuerit, iustum est: quia est à patre, & secundum uoluntatem patris: nam uoluntatem suam ut suam, & ut à se, non facit: sed uoluntatem eius qui misit ipsum: non quod alia uoluntas sit patris & filij, est enim eadem, sed quod filij à patre sit. Quam ob rem uoluntatem suam non quærit ut suam, sed ut uoluntatem patris. Sed & omnis qui in fide & charitate CHRISTI consummatus est, uoluntatem non habet, nisi eam quæ dei est: & iam nihil uult, sed deus in eo, & uoluntas dei est uoluntas ipsius: non uult tamen quicquam uoluntate illa sua ut sua fieri, sed ut dei. Verum hic, huius & dei eadem est uoluntas participatione & gratia: illic autem patris & filij eadem uoluntas absolute & natura. At qui audiebant, poterant sensu carnis suæ cogitare, quod ipse de seipso testimonium diceret, quod scilicet sicut audiebat ab æterno patre sic iudicabat: & ideo iudicium ipsius non poterat esse nisi iustum, quia non quæreret uoluntatem suam, sed uoluntatem eius qui misit ipsum, id est patris. ideo dominus se uaria habere testimonia, & diuina, & humana, etsi humanis non egeret testimonijs, exprimente Ioanne subiungit, dicens. ¶ Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium

Luc. 21.

Zach. 12.

Apocal. 1.

Roma. 14.

43

44

» meum non est uerum. Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia uerum
 » est testimonium eius, quod perhibet de me. Vos misistis ad Ioannem, & testimo-
 » un perhibuit ueritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc di-
 » co, ut uos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens: uos autem uoluistis ad horam
 » exultare in luce eius. Ego autem habeo testimoniū maius Ioanne. Opera enim quæ
 » dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de
 » me, quia pater misit me. Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibuit de me. Ne-
 » que uocem eius unquam audistis, neque speciem eius uidistis. Et uerbum eius non
 » habetis in uobis manens: quia quem misit ille, huic non creditis. Scrutamini scriptu-
 » ras, quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere, & illæ sunt quæ testimonium per-
 » hibent de me: & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Claritatem ab homini-
 » bus non accipio. ¶ Ille de seipso testimonium perhibet, qui à seipso, & nō ab alio, null-
 » lōque alio perhibente, testimonium sibi perhibet. Quod si sic de se dominus perhibe-
 » ret (quod impossibile est: nam testimonium suum à se non habet, sed à patre) testimo-
 » nium eius non esset uerum. Quod etiam impossibile est: nam testimonium eius, est
 » testimonium summæ ueritatis, quod falsum omnino esse non potest. Atqui alius est
 » qui testimonium perhibet de eo: nam pater à quo, & de se, sed non à se testimonium
 » dicebat. Et sciebat, quod uerum erat testimonium, quod pater perhibebat de ipso:
 » quid enim testari posset pater de filio, qui summa est ueritas, nisi uerum? Et quid pos-
 » set ipsa sapientia scire à deo, nisi uerum? Hoc est testimonium diuinum, utpote quod
 » à deo patre, & quod super omne testimonium est. Et hoc est primum, quod etiam
 » pater (audiente Ioanne qui baptizabat) testatus est. Secundum testimonium huma-
 » num est, quo ad dicentem, qui erat homo: sed non ab ipso, sed per ipsum dictum: nam
 » quosdam miserant ad Ioannem Iudæi, qui interrogarent eum, num esset **CHRIS-**
 » **TVS**, id est Messias? Et negauit se esse **CHRISTVM**, ut par erat, & testimonium
 » perhibuit ueritati. Medius (inquit) uestrum stetit quem uos nescitis, ipse est qui post
 » me uenturus est. Et addidit: Cuius ego non sum dignus, ut soluam corrigiam calcea-
 » menti. ut intelligerent maiorem esse Eliam, aut aliquo alio particulari propheta: & ideo
 » **CHRISTVM** regem: & hic quem dicebat, **CHRISTVS** dominus noster erat. **Ve-**
 » **rum**, non ideo est **CHRISTVS**, quia homo, ut Ioannes, aut qui uis alius dixit eum esse
 » **CHRISTVM**. Non eget enim testimonio hominis, neque ab homine testimonium
 » accipit, qui à deo accepit: immo testimonium Ioannis, non erat Ioannis, sed spiritus
 » qui erat in eo, & qui erat deus. Quod ergo testimonium Ioannis, quasi esset Ioannis,
 » inter testimonia de **CHRISTO** adducebatur, hoc ideo erat, ut qui audierant, salui fie-
 » rent: quandoquidem ob opinionem sanctitatis de Ioanne conceptam, plus credituri
 » erant testimonio Ioannis, quam **CHRISTI**, aut patris. Id ergo fiebat, ut uel sic crede-
 » rent, & credentes amplius illuminarentur: ut illuminati tandem crederent propter pa-
 » trem, & propter **CHRISTVM**, qui est uerbum patris, non autem ultra propter testi-
 » monium hominis ut hominis, ut reuera non erat testimonium hominis, sed spiritus
 » **CHRISTI**, qui erat in homine, & qui deus erat. Fides siquidem qua crederent pro-
 » pter hominem, infirma esset: qua autem propter patrem, & uerbum eius, & spiritum
 » sanctum per hominem testificantem, firma. Et uerum est, quod Ioannes erat lucerna
 » ardens & lucens: at lucerna alieno igne ardet, & aliena luce lucet: non naturali, &
 » suoapte igne, & suoapte luce. Ac in illa luce uoluerunt certo tempore, ut cum Ioannes
 » uiueret (iam enim sublatus erat, quod satis inuuisse uidetur dominus cum ait: Ille
 » erat) plus exultare, quam in illo qui naturali suoque igne ardet, & naturali suaque
 » luce lucet: qui **CHRISTVS** dominus est, qui est eiusdem naturæ ac substantiæ, cum
 » ipso summo charitatis igne, qui est, non lucerna, sed lux ipsa uera, æterna, immensa,
 » quæ

Matth. 3.

Ioan. 1.

quare illuminat omnia. Et testimonium quod habet dominus, maius est testimonio Io-
 annis ut Ioannis. Nam etsi illud protulit Ioannes, spiritus sancti tamen (ut dictum est)
 erat, qui maior erat Ioanne: Ioannes autem solum tuba & organum. Qui misit me (in *Ioan. 1.*
 quit) baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem uideris spiritum descendentem,
 & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Tertium testimonium
 erant opera CHRISTI, qui uocis imperio omnes sanabat infirmitates, leprosos mun-
 dabat, cæcos ab ipso utero, illuminabat: surdos & mutos, qui nunquam audierant,
 nunquam locuti fuerant, in diuinas laudes prorumpere faciebat, mortuos suscitabat,
 dæmonia eiiciebat, non exorcismo, aut precario, sed uis propria, potentique imperio:
 qui modus solius est dei, ac nimirum testimonium quod ipse erat deus, dei filius, &
 (uti dicebat) à deo patre in hunc mundum missus. Et pater æternus, ut dictum est, te-
 stimonium perhibuit per seipsum de ipso, quando baptizato IESU, audiente Ioanne,
 testatus est ex Matthæi capite tertio: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi compla-
 eui. Et per angelos, sed ut summæ diuinitatis nuncios, quando angelorum, homi-
 numque nato domino, angelus dixit pastoribus, ex Lucæ capite secundo: Ecce enim
 euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est uobis
 hodie saluator, qui est CHRISTVS dominus, in ciuitate Dauid. At dicent: Nonne pa-
 tres nostri audierunt uocem patris in Syna, & Moses, & qui cum eo fuerunt, uiderunt
 speciem eius? Nequaquam, dicente domino: Neque uocem eius unquam audistis,
 neque speciem eius uidistis. Sed tum primum audiebant eius uerbum. At uerbum
 eius non manebat in eis, ipsi non habebant illud in se: quia non credebant ei, quem
 misit deus, id est quia non credebant CHRISTO filio dei, quem ipse misit, qui loque-
 batur ipsis, non enim uerbum illud dei hypostaticum, de quo dicitur, In principio erat *Ioan. 1.*
 uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: ulli habere possunt imma-
 nens, quandiu in hoc mundo sunt, nisi per fidem: ut lucem non potest oculus habere
 immanentem, nisi per radiosum lumen: tolle radium, lux oculum non habitat: tolle fi-
 dem, neque uerbum dei hominem. Verbum dei, est & lux quidem maxima: fides uer-
 bi dei, luminosus radius, qui quo purior fuerit, simplicior ac directior, & ab ipso solo
 uerbo magis pendens, eo fortior erit, & eo magis uerbum dei per ipsum immanens,
 atque inhabitans. Quartum testimonium, erat scripturæ sanctæ, scripturæ diuinitus in-
 spiratæ, scripturæ prophetarum, quæ sunt diplomata & chirographa spiritus sancti, quæ
 omnes testimonium perhibent de CHRISTO. Quas si scrutari uoluissent, & tempo-
 ra & signa perquirere, inuenissent profecto eum ipsum esse, quem scripturæ illæ, im-
 mo spiritus ille scripturarum pronūciabat esse uenturum. Neque hoc testimonium ne-
 gare potuissent: quia credebant se ex earum obseruatione uitam æternam habituros.
 Quod & uerum est de ijs, qui eas obseruant ad spiritum, non autem ad literam. Quod
 nullo modo fieri potest sine fide: nam (ut illæ dicunt) iustus ex fide uiuet: & sine fide *Abac. 2.*
 impossibile est placere deo: & maxime sine fide filij dei, qui est ex scripturis lapis ille, *Heb. 11.*
 in quem qui crediderit, non confundetur: qui, quid aliud erit non credentibus, & non
 sanctificantibus, quam ut dicit Esaias, lapis offensionis & petra scandali? Et hoc testi-
 monium à scripturis est, ut ab organo & chirographo, à spiritu autem sancto, ut auto-
 re præcipuo. At cum tot testimonia haberent, & tam sublimia, nolebant ludæi, præfer-
 tim scribæ & pharisæi ad ipsum fide uenire, ut credentes uitam haberent: qui claritatē
 & gloriam ab hominibus non accipiebat, sed à patre: id patre, ipso, & spiritu sancto, &
 tota diuinitate testantibus, & angelis, & prophetis, ac scripturis sanctis, ut ipsorum
 organis. Et illæ (inquit) sunt quæ testimonium perhibent de me, & non uultis uenire
 ad me, ut uitā habeatis, quasi diceret, uolo, non uultis: pater uult, non uultis: spiritus
 sanctus uult, qui uos adiuuat & afflat per scripturas, non uultis. Ergo non dei uolun-

tate, sed uestra sola peribitis. Et sanè quicumque pereunt, ideo pereunt, quia ad uitam uenire nolunt. Benedicta sit ergo illa superimmense bona dei uoluntas, & ab ijs qui salui fiunt, & ab ijs qui pereunt: quæ uult omnes saluos fieri, & ad hoc quod necessarium est, omnibus præstat auxilium. Nam & Esaiæ scriptura sic Iudæos diuinitate adiutos, ut ad CHRISTVM uenirent, testatur: ubi inducit CHRISTVM

Esaiæ. 55. sic eos allicientem: Inclinate aurem uestram, & uenite ad me: Audite, & uiuet anima uestra, & feriam uobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fidelis. Et quæ sequuntur, uerba sunt patris. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Ecce gentem, quam nesciebas, uocabis: & gentes quæ non nouerunt te, ad te current, propter dominum deum tuum, & sanctum Israël: quia glorificauit te. Quæ autem subiunguntur, uerba sunt spiritus sancti, Iudæos rursum uocantis ad CHRISTVM. Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est: Ipse enim tunc inter eos erat, & uerba eius audiebant. At quid in super in causa fuerit, cur non ad ipsum salutem consequuturi uenirent, aperiente Ioanne subdit dominus, dicens. ¶ Sed cognoui uos, quia dilectionem dei non habetis in uobis. Ego ueni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. Quomodo uos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo deo est, non quæritis? ¶ Defectus diuini amoris, prima causa fuit, quo minus crederent, & salui fierent: nam si deum amassent, eum sanè qui in nomine eius uenerat audissent, & dicentem ac facientem opera eius suscepissent: nunc autem eum qui uenit in nomine patris, non susceperunt. Sed quid eis esset euenturum prædixit dominus: nimirum quod cum ipsum, qui non in suo, sed in

Psal. 117. dei nomine uenit (de quo in psalmis: Benedictus qui uenit in nomine domini. Et subditur: Deus & dominus illuxit nobis) recipere noluerint, ipsi credendo: alium qui non in nomine domini, non in ueritate, sed in nomine suo, id est in mendacio & falsitate ueniret, essent recepturi, credendo ei quod & euénit: receperunt enim Barchozban

Hiere. 8. in nomine suo, & crediderunt Rabbi Aquibæ, & alijs *Ἰουδοῦ γαμουματῶν*, qui Talmudicas nœnias illis conflare, qui est stilius mendax scribarum, cui adhuc credunt, & quem adhuc etiam recipiunt. Et hoc iusto dei iudicio: quia qui renuunt credere ueritati, ut à falsitate illudantur, necesse est. Secunda causa ob quam ad suam non accesserunt salutem, quæ uita æterna est, ueræque gloria, fuit amor sui, qui diuino amorì contrarius est: ideo amantes & uitam, & gloriam mundi, quæ uana est, ueram uitam, & ueræ gloriam non curabant: qui enim fit, ut qui amorem conuertit in se, deum diligit? & qui hanc uitam diligit, & uanam in hoc mundo gloriam, credat & uitam æternam, & ueram gloriam? Sanè qui uerè credit & expectat, ei uita præsens & tædio est, & uis mors quædam: adeo ut ipsi longam moram facere uideatur ea hora, qua illa (sed diuina tamen ordinatione, quæ sic sanxit) exuatur: & omnis uana gloria, tristitia, & ignominia. Non ab re ergo dicebat dominus: Quomodo uos potestis credere, qui gloriã ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo deo est non quæritis? Gloria quam homines à se inuicem accipiunt, uana gloria est, & gloria huius mundi, quæ cum fide filij dei non stat, quæ est fides ueræ gloriæ. Gloria quæ à solo deo est, est uera gloria, quæ est in fide filij dei, quæ consistit in perfectè credendo uerbo dei, & deum super omnia diligendo, uoluntatemque eius facièdo. Hanc solam gloriam quærunt, qui cum sint uerè fideles, illum solum diligunt, & in omni re ipsum diligunt, ipsum autem in se ipso maxime, & ad illam solam uitam aspirant & suspirant. Sed quanta sit E H R I S T I benignitas, & miseratio circa eos, ipsemet ostendit, prodente Ioanne, dicens.

46 ¶ Nolite putare quia ego accusaturus sum uos apud patrè. Est qui accusat uos Moyses, in quo uos speratis. Si enim crederitis Moyli, crederitis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo uerbis meis creditis?

¶ Ille

*Talmudici libri uidentur
a iudeis scripti & christo
autingit & suscipiunt
d eis.*

Elle accusat apud aliquem, qui querelam & crimen defert. at CHRISTVS apud patrem neque querelam, neque crimen infidelitatis eorum erat delaturus, qui solum saluare uenerat quod perierat; non autem accusare, aut condemnare. Sed & quādo rursus ueniet, non ueniet accusaturus, sed iudicaturus. Veniet enim ut iudex: iudicis autem non est accusare. Sed quia qui uenerat ut miseretur, non accusabit eos apud patrem: non idcirco putent se impune facturos si non recipiant eum: quia habent accusatorem apud patrem, eum in quo maxime confidebant atque sperabant, Moysen scilicet, qui de ipso domino scripsit, ut id in Genesi: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Et in Deuteronomio, id est in secunda lege de CHRISTO scripsit, ubi prædixit Iudæis, si non reciperent eum quid ipsis esset euenturum, in persona dei dicens: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam uerba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quæ præcipio ei: qui autem uerba eius quæ loquetur in meo nomine audire noluerit, ego ultor existam. Et in Numeris: Orietur stella ex Iacob. Et tota ferme Moyses scriptura, de CHRISTO est in figura, & spiritus literæ totus est CHRISTVS. Et hoc intelligere, sapiëntia dei est, & gratiæ intelligendi scripturas infusio. Sed ad tantam cæcitatem, incredulitatemque Iudæi, scribæ, & pharisæi deuenerant, ut iam ne Moysi quidem crederent, in quo nihilominus magis quam in omnibus alijs prophetis confidebant: nam si Moysi credidissent, utique & ei credidissent: quia ille reuera erat, de quo ipse Moyses locutus fuerat, qui & nouum uerbum credendum portabat, nouamque legem, sicut & ipse Moyses uetera. At si uerbis eius, cui maxime ob confidentiam, quam in eo habebant, credere deberent, non credebant: quid mirum si uerbis domini, cui minus fidebant quam Moysi, credituri non erant? Confidentia tamen illa tanta in Moysi stulta erat, in qua & adhuc uanè perseuerant: cum multo magis in CHRISTO quam in Moysi fuisset, ac sit collocanda fiducia, immo in solo CHRISTO omni moda & maxima. Quid enim Moyses, qui solum homo est, ad CHRISTVM, qui non solum homo est, sed etiam deus? Qui confidit in Moysi plusquam in CHRISTO, maledictus est, sicut scriptum est: Maledictus homo, qui confidit in homine. At qui confidit in CHRISTO qui deus est, beatus est, sicut scriptum est: Beatus uir, qui sperat in eo. & rursus: Et non delinquent omnes qui sperant in eo. Ergo sit tota spes nostra, tota fiducia in eo, ut nunquam delinquamus: sed omne bonum ipsi acceptum referamus in laude, & gloria cœlestis patris. Cui sit laus & honor, & gloria per ipsum, & cum ipso, & spiritu sancto, & nunc, & in perpetuum, & in omnia secula seculorum. Amē.

Genes. 49.

Deutero. 18.

Numeri. 24.

Hieremie. 17.

Psalmo. 33.

CAPVT SEXTVM.

Post hæc abiit IESVS trās mare Galilææ, quod est Tiberiadis. Et sequebatur eum multitudo magna: quia uidebāt signa quæ faciebat super his qui infirmabātur. Subiit ergo in montem IESVS, & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum pascha, dies festus Iudæorum. Cum subleuasset ergo oculos IESVS, & uidisset quia multitudo maxima uenit ad eum, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei unus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri: Est puer unus hic, qui habet quinque panes ordeaceos, & duos pisces: sed hæc quod

47